

לפני שבר גאון

צריך להודות, נתניהו ניצח. משילות הוא ביקש (עוד משילות!) ומשילות הוא קיבל. ניצחו הרבה, הלאומנות, הגזענות (ראה דבריו על "המצביעים הערבים הנהדרים לקליפות"), התחמנות, ההיבריס. קרי היהודה, הגאווה וגבהות הלב האופייניים לו כל כך. טרם שכחנו מה שעולל לפרס ישראל לספרות כאשר פסל שלושה מהשופטים זיהם את הפרס הנגזר דאי עוד יעלה ביום העצמאות הקרוב. הדברים קשורים: מי שפלש ברגל גסה לקתגורס האמריקאי להתעמת עם אובמה בביתו, לא נרתע מלשלח את רגלו הכבדה לרמוס גם את התרבות הישראלית בביתה, בטענה האורחוליאנית כי "פעל לשחרר את הפרס מהפליטיזציה שהשתלטה עליו".

זה אותו ראש ממשלה שברוב יהדות מפנה עורף לפלסטינים, מתעמת עם האיראנים, מעליב את הטורקים, מרגיז את האירופים, וכבר הצליח להפוך לא מעט ירידים לאויבים. מכל אלה בודאי נקבל עתה מנות גרושות בממשלת הימין החרושה שתוקם. נצטרך להתאזר בסבלנות עוד ארבע שנים. כפי שקרא הרצוג לציבור למחרת הבחירות: "האמינו יום יבוא".

כי סופם של מתנשאים ליפול. כנאמר במשלי (טז, יח): "לפני שבר - גאון; ולפני כישלון - גבה רוח".

בשורה מטלטלת

"מעכשיו הערבים חיים יום את אסון תבוטסם, והיהודים חיים לילה את חרדת נקמתם" (עמ' 193).

יגאל שוורץ, שהיה עורכו של עמוס עוז ברכים מספריו ומכירים לפני ולפנים, טוען במאמרו "חה שאינו יודע לשאול" (תרבות וספרות, הארץ 14.11.14) ביחס לספרו האחרון של עוז **הבשורה על פי יהודה** (כתר 2014), כי שלושה מפתחות לרומן (תיאולוגי, אידיאולוגי, ארטטי) "שלושה מפתחות נאים למראה, אשר כל אחד מהם פותח דלת כניסה לחדר אחר, אבל אביו, המפתחות הללו לא מאפשרים לנו להכיר את הבית כולו". לדבריו, המפתחות אינם מסתירים זה עם זה ואינם מספקים פירוש כולל ליצירה. כמו שוורץ במאמרו, גם אני התחלתי להרהר על הרומן מסופו כאשר גיבורו, שמואל אש, נפלט מהאוטובוס שהביאו מירושלים לבאר שבע, "הוריד מכתפו את הקיטבג, הניח אותו על האספלט המאובק. על הקיטבג שם בזהירות את המעיל וגם את המקל והכובע, ועמד ושאל את עצמו" (עמ' 308). אך בניגוד לשוורץ הכותב בסיום מאמרו, כי "הצופן (הפרשני) הזה לעולם יהיה מחוץ להשגתנו", דומני כי אפשר בכל זאת להעניק לו פירוש מאחר:

סיפור המעשה של **הבשורה על פי יהודה**, אחר מספריו הטובים היפים של עוז, כבר מוכר וידוע ותמציתו מסופרת גם על גב הספר. בחורף של שנת 1959 עולמו של שמואל אש הצעיר מתהפך עליו. חברתו עובת אותו, הרדיו פושטים רגל, והוא נאלץ לקטוע את לימודיו באוניברסיטה ולנטוש את המחקר שלו "ישו בעיני היהודים". בעקבות מודעה בעיתון הוא מוצא מפלט

ופרנסה בבית אבן ירושלמי נרשן, כאיש שיחה לזקן נכה ושנון, גרשם ואלר, שכלתו, עתליה אברבנאל, אשה יפה ומושכת, מטפלת בו. עתליה רומזת לשמואל שמוטב שלא יתאהב בה פן יסולק מהמקום כקדמיו. שמואל נחשף בהדרגה לסודות הרחופים את יושבי הבית והתשוקה הסקרנות שעתליה מעודדת בו נהפכות בכל זאת להתאהבות נואשת שכסופה משולח גם הוא מביתה. להבנת הסיפור צריך להוסיף עוד כי עתליה היתה נשואה למיכה, בנו של אלה, שהיה סטודנט מצטיין באוניברסיטה העברית ומתעמר לקריירה אקדמית, ונהרג במלחמת השחרור תוך התעללות קשה בגוייתו. בעל הבית, אביה של עתליה, שאלתיאל אברבנאל, אוסף אליו את חותנו, גרשם ואלר, אביו הערירי של מיכה, כדי שיתגודר עמו. שאלתיאל עצמו היה חבר הנהלת הסוכנות היהודית ומקורב לכך-גוריון, אולם התנגד להקמת המדינה בשל חשש משפיכות דמים נראה ומתוך התנגדות עקרונית לפתרון החלוקה. הוא הורחק ממעגלי ההשפעה, הסתגר בביתו ומת זמן לא רב לאחר מכן, אך רחוו מוסיפה לרחף בין קירות הבית.

כאשר נפלט שמואל מירושלים לרחובה של עיר בבאר שבע "ועמד ושאל את עצמו" (ואיננו יודעים מה בריוק), היה זה אחרי שעשה שלושה חודשים ב"כוד ההיתוך" (או "כוד ההיפוך") בביתו של אברבנאל בסמטת הרב אלכו 17 בשכנת שערי חסה. לפי פירושי, יוצא משם שמואל אש מעודרע ונטול הגנות, ובעיקר חסר ביטחון כאשר לזהותו, באותם שלושה עניינים שמציין שוורץ (התיאולוגי - יהדותו, האידיאולוגי - ציונותו, הארטטי - אהבתו). אצייןם בקצרה.

אשר ליהדותו, התזה של שמואל אש היא כי יהודה איש קריות - בניגוד לדעה הרווחת על נוצרים יהודים וחוקרים - לא בגד בישו ולא הסגיר, כי אם להפך, היה תלמידו הנאמן ומי שהאמין בדיוותו המושיע. בצלבתו של ישו ביקש יהודה לקדם את הופעתו כמשיח לאחר שיקום מן המתים ואלהותו תתברר לעיני כל. כאשר זה לא קרה, התאכזר יהודה בתלייה. זחי "הבשורה לפי יהודה" ברומן כפי שמספר אותה שמואל. שמואל מודה לא רק עם יהודה, אלא גם עם ישו, שיהודה הודה עמו. שמואל מספר לעתליה על "ויכוח ברצלונה" במאה השלוש-עשרה בין הרמב"ן (שהנצרים קוראים לו נחמנידס) לבין יהודי מומר בשם פבלו כריסטיאני, שבו עוסק מחקרו של אש על "ישו בעיני היהודים". הרמב"ן טען בוויכוח שהשכל והטבע כאחד אינם יכולים לסבול את סיפור לידת הבתולה ואת סיפור מותו של ישו על הצלב ותחייתו כעבוד שלושה ימים. הנימוק העיקרי של הרמב"ן נגד משיחותו של ישו מנומק בכך שבכתבי הקודש נאמר שעם ביאת המשיח תחדל שפיכות הדמים מן הארץ, וזה לא קרה עם הופעת ישו. על כך מגיבה עתליה: "הרברים האלה נשמעים לי די משכנעים. אני חושבת שאולי הרמב"ן שלך ניצח בוויכוח". שמואל מתנגד ואומר: "לא. אין הם משכנעים משום שאין בהם שמץ של ניסיון להתמודד עם הבשורה עצמה, עם בשורתו של ישו, בשורת האהבה האוניברסלית, הסליחה החסה, החמלה". על כך שואלת אותו עתליה (שאלה מתבקשת): "אתה נוצרי?" ושמואל משיב: "אני אתאיסט".

אינני מאמין אף לדגו בכך שישו היה אלוהים או בן אלוהים. אבל אני אהב אותו. אני אהב את המילים שבהן השתמש... אהבתי אותו מן היום שבו קראתי את בשורתו בברית החרשה ואני מאמין בכך שיהודה איש קריות היה הנאמן והמסוד שבכל תמידיו ושמעולם לא בגד בו" (עמ' 124). מן הבחינה התיאולוגית, אפוא, שמואל אש רחח את היהדות (כפי שמנסחה נציגה המוסמך, הרמב"ן) ומאמץ את עיקרי הבשורה הנוצרית. אפשר אפוא לומר כי נדבך זהות זה בתודעתו מתערערת.

גם מן ההיבט האידיאולוגי (הציוני) עובר שמואל זעזוע בכוד ההיפוך של בית האבן בסמטת הרב אלכו. אמנם מלכתחילה היה שמואל איש שמואל, חבר ב"חוג להתחדשות המחשבה הסוציאליסטית", אבל הטלטלה שהוא עובר הפעם היא לא רק רעיונית אלא גם נפשית. זאת כאשר גרשם ואלר,